

den mensch door Hem in Zijn souverain willen gesteld.

En verder, dat blijkens de overeenkomst in het *natuurlijk*, maar het onderling verschil in het *toevallig* element dezer menschelijke ordeningen, zij niet adaequaat zijn aan de zedelijke wereldorde en alzoo noch het positieve recht, noch de gangbare zedelijkheid in allen deele beantwoorden aan hun *idee*.

Dit nu gaat, naar wat wij bij Israël zagen, zeker niet buiten Gods wil om.

Voor zoover toch betreft het *natuurlijk* element van de normen der menschelijke ordeningen, of de *natuur van het recht*, heeft God zelf, door in het bewustzijn van den cultuurmensch weer in te dragen dat element, de *idee* van het positieve recht en de *idee* van de gangbare zedelijkheid overal verwerkelijkt. In heel de cultuurwereld immers gelden vergriep aan het wettig gezag, moord, roof en echtbreuk, leugen en bedrog, niet slechts als handelingen, maar ook als gezindheden daartoe, voor onrechtmatig en onzedelijk.

Anders staat dit echter wat betreft het *toevallig* element van de normen der menschelijke ordeningen; daarin zijn die *ideeën* niet altijd en overal reeds verwerkelijkt. Dit geldt zelfs van de *lex forensis* van Israël en wijl deze *lex forensis* goddelijk positief recht was, blijkt daaruit, dat God zelf bij de verwerkelijking van de zedelijke wereldorde, wat betreft het *toevallig* element der menschelijke ordeningen, rekening houdt niet alleen met den aard en bestemming van een volk, maar ook met wat de Schrift noemt „de hardigheid der harten” en de „tijden der onwetendheid”. Er valt dan ook bij de volkeren waar te nemen een ontwikkeling van het zedelijk bewustzijn en een daarmee gepaard gaande, zij het ook niet ongestoorde,